

## **ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ У ВИМІРІ ДОШКІЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ**

*У статті розкрито проблему підготовки дітей дошкільного віку до школи; схарактеризовано поняття "неперервність", "спадкоємність", "психологічна готовність", "передшкільна освіта", "дошкільна зрілість" та її структурні компоненти.*

*Ключові поняття: неперервність, дошкільна освіта, наступність, передшкільна освіта, дошкільна зрілість.*

У реалізації нових навчально-виховних завдань сучасної освіти початкова школа покликана стати фундаментом, на якому будується засвоєння системи наукових понять. Вона є першим етапом у розвитку інтелектуальних можливостей, формуванні творчих здібностей, самостійності учнів у навчанні, у спрямуванні їхньої навчальної діяльності. Усе це зумовлює і зміну функцій дошкільних закладів. Нова роль дошкільного навчального закладу визначається насамперед потребою підготовки дітей до нової навчальної діяльності, озброєння їх уміннями вчитися.

Матеріали проведених у попередні роки наукових досліджень у галузі фізіології, психології та педагогіки, що висвітлюють різні аспекти проблеми наступності в навчально-виховній роботі дитячого садка і школи та адаптації дитини до нових для неї умов життя (Л.Артемова, О.Запорожець, Л.Венгер, І.Кучеров, Т.Лисянська, Г.Лященко, К.Міхновська, Д.Ніколенко, Г.Люблінська, Н.Підгорна, Л.Подоляк, О.Скрипченко, М.Третяк, Я.Лукіна, В.Коник, О.Грибанова, В.Гурська, О.Киричук, В.Котирло, Д.Шелухін), сучасних досліджень (А.Богуш, Л.Артемова, Л.Калмикова, С.Кулачківська, Т.Поніманська та ін.), дають підставу зробити припущення, що, за умови відповідно організованого навчально-виховного процесу, діти старшого дошкільного віку можуть засвоїти зміст, оволодіти розумовими операціями та набути таких морально-вольових якостей, які, будучи стартовими в шкільному учінні, дають можливість їм у першому класі опановувати програмовий матеріал більш високого рівня складності.

Вирішенню важливих питань підготовки дітей дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у школі сприяють положення сучасних вітчизняних психолого-педагогічних досліджень, проведених Л.Артемовою, А.Богуш, Н.Бібік, М.Вашуленком, Н.Кудикіною, С.Ладивір, Т.Люріною, О.Проскурою та ін.

Різні аспекти питання підготовки дітей до школи, що мають дотичне значення для нашого дослідження, знайшли своє відображення у працях З.Борисової, І.Корякіної, О.Кудрявцевої, О.Лобчук, І.Луценко, О.Папач, Т.Постоян, Т.Степанової, Р.Чулкової та ін., у яких ця проблема найчастіше розглядалася з точки зору наступності педагогічного впливу дошкільної установи та школи за умови початку навчання дітей з семи років і охоплюють період до реформування освіти в Україні.

Мета статті: обґрунтувати особливості підготовки дітей до школи в сучасному просторі дошкільної освіти.

У життєвому циклі розвитку і формування особистості особливої, значущості набуває неперервність її освіти.

Неперервну освіту визначаємо як полікомпонентне утворення, ефективність якого залежить від реалізації таких його чинників, як наступність, спадкоємність, перспективність і готовність. У такому розумінні неперервна освіта відкриває можливості для досягнення цілісності й наступності в навчанні й вихованні, перетворення освіти у процес, що триває все життя. Першою сходинкою, на якій дитина залучається до організованого навчання, є дошкільня, що сьогодні визнано всіма державними документами вихідною, початковою ланкою освіти. Отже, на теоретичному рівні державою забезпечено неперервність освіти від її першої сходинки до здобуття вищої освіти.

Оскільки першою сходинкою неперервної освіти є її дошкільна ланка, а другою – початкова освіта, то й розкривати сутність і характеристику складових неперервної освіти потрібно саме в цьому аспекті.

Отже, неперервність розуміємо як обізнаність класоводів з програмами і методиками навчання і виховання дітей у дошкільному навчальному закладі, результатами розвиненості, навченості й вихованості дітей за всіма розділами програми, БКДО і врахування їх у подальшій роботі початкової школи. Зауважимо, що таке трактування не є новим у педагогічному обігу, воно стало популярним на шпальтах педагогічної преси вже впродовж кількох десятиліть і особливо актуалізувалося сьогодні, ними рясніють сторінки всіх педагогічних часописів. Щодо інших виокремлених чинників неперервності освіти, то їх сприймають ще з настоорогою або ототожнюють з підготовкою дітей до школи, навчанням їх читати і писати.

Ми дотримуємося дещо іншої позиції. Провідною функцією наступності є забезпечення літичного (за термінологією Л.Виготського) розвитку дитини впродовж перехідних вікових періодів. Саме наступність запобігає кризових явищ у психічному розвитку особистості. Якщо наступність – це погляд зверху (вчителя) вниз, то перспективність – це погляд знизу (вихователя). Це обізнаність педагогів дошкільної ланки освіти з ДСПО, програмами і технологіями навчання і виховання учнів початкової школи, це той показник, який дозволяє визначити адекватні віку орієнтовні показники засвоєння дошкільниками знань, умінь і навичок, рівень розвиненості, і вихованості дитини. Спадкоємність розглядається як успадкування чогось, продовження певної діяльності, справи, певних традицій.

Яким же чином реалізовано принцип наступності й перспективності між першим, дошкільним дитинством і другим – навчанням дітей у початковій школі?

Керуючись принципом наступності змісту дошкільної і початкової ланок освіти, було внесено певні зміни як до змісту БКДО, так і до його структури. Як і в початковій школі, зміст БКДО визначено на основі компетентнісного підходу відповідно до вікових можливостей дітей, що реалізуються в освітньому просторі, спрямованому на досягнення соціально закріпленого результату (заданої норми, вимог до розвиненості, вихованості та навченості дитини), що зумовлює необхідність чіткого визначення життєво важливих компетенцій (дитина знає, обізнана, розуміє, уміє, усвідомлює, здатна, застосовує, виявляє ставлення, оцінює). Компетентнісний підхід орієнтує на **цілісний розвиток** дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття на подальших вікових етапах розвитку спеціальних знань та вмінь. Увага педагога має спрямовуватися на головні лінії розвитку фізичного та морально-духовного здоров'я, особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стрижня, формування навичок практичного життя та сприйняття розвитку **індивідуальності** дитини.

Набуття різних видів компетенцій дитиною дошкільного віку відбувається в різних видах діяльності дітей: ігровій (провідній для дітей дошкільного віку), сенсорно-пізнавальній, навчально-ігровій, театральній, мовленнєвій, художньо-мовленнєвій, образотворчо-продуктивній, художньо-практичній, соціокультурній та ін.).

У цьому зв'язку на відміну від ДСПО, який зорієнтовано на набуття учнями ключових компетентностей, стандарт ДО з урахуванням віку дітей і їхнім обмеженим досвідом обмежується освітніми компетенціями, тобто суспільно визнаним рівнем знань, умінь, навичок, цінностей, ставлень у певній сфері життєдіяльності дитини. У цьому ми вбачаємо один із шляхів забезпечення наступності між двома ланками освіти.

На жаль, не прослідковується наступності й перспективності у змісті виховання і навчання дітей та учнів у державних стандартах освіти, її дошкільної та початкової ланок ДСПО і БКДО. Кожний з розроблених документів є вагомим доробком учених і заслуговує на схвалення.

Натомість жодний з них не враховує ні досягнення в розвитку, навчанні і вихованні дітей перших 6 років, ні перспектив того, з чим діти зустрінуться у другому дитинстві.

Програми і підручники перших класів не враховують рівень розвитку дітей 5-6 років, а це цілий період першого дитинства.

Відсутня наступність і перспективність у взаємовідносинах .у системі "вихователь – дитина", "дитина – вихователь" і "учитель – учень", "учень – учитель", особливо небезпечним є відсутність такої спадкоємності у взаємовідносинах з шестирічками, а саме на цей аспект повинні бути спрямовані зусилля як вихователів, так і вчителів. Відтак, ми схильні розглядати спадкоємність як успадкування школою системи взаємовідносин "педагог – дитина", "дитина – педагог", діяльнісного й комунікативного аспектів життя дитини на його дошкільному етапі.

Діяльнісний аспект передбачає збереження унікальної провідної діяльності дошкільного віку, з поступовим її ускладненням і літичним переходом до нової, більш складної навчальної діяльності, яка вимагає від дитини довільності всіх психічних процесів.

Комунікативний аспект передбачає збереження на перших етапах навчання особистісно-інтимного спілкування вчителя з учнями, це лагідно- довірливе, гуманне ставлення до дитини, яка щойно ввійшла в новий колектив, вступила в нову соціальну позицію, що зветься "учень", "школяр". І поступово підводить дитину до усвідомлення її нової соціальної позиції, в якій змінюється система взаємовідносин "дитина – вихователь", що була панівною на етапі дошкільного дитинства, на пріоритетність системи "вчитель-учень", з поступовою орієнтацією випускників дошкільних закладів на особистість учителя як стрижень особистісно-ділового спілкування у шкільному навчанні.

Отже, наступність і перспективність розвитку особистості дитини впродовж двох перших періодів дитинства (дошкільної і початкової ланок) передбачає зміну типів сумісної діяльності дитини і дорослого.

В.Т. Кудрявцев виокремлює три типи сумісної діяльності дитини і дорослого, які по-різному впливають на психічний розвиток дитини [3].

Перший тип – репродуктивний, побудований на інструктивно-виконавських начатках. Дорослий для дитини виступає тільки як носій соціально заданої суми "ЗУНів", яку дитина обов'язково повинна засвоїти шляхом копіювання і наслідування під безпосереднім контролем педагога.

Другий тип сумісної діяльності – квазієвристичний. Дорослий залишається носієм "ЗУНів", натомість намагається створити квазіпроблему для дитини, він наштавхує дитину на ті способи вирішення навчального завдання, які сам добре знає. І в середині означеного типу сумісної діяльності також не виникає справжнього спілкування дитини з дорослим.

Насамкінець третій, розвивальний тип сумісної діяльності, який передбачає відкрити проблемність як для дитини, так і для педагога, виникає ситуація невизначеності, пошук шляхів її вирішення, що передбачає обов'язково розвивальне спілкування між педагогом і дитиною, формування здібностей, які були відсутніми як у дитини, так і в педагога. Таке розвивальне спілкування веде до саморозвитку, до формування творчої особистості як дитини, так і педагога. За цим типом дієвою є формула: "Робимо разом", "Роби зі мною", "Роби краще за мене", що відповідає гуманістичній парадигмі освіти.

Отже, наступність і перспектив: явність повинна передбачати орієнтацію і вихователів дошкільних закладів, і вчителів-класоводів на третій, розвивальний тип – сумісну діяльність з дітьми, який враховує вікову дитячу індивідуальність, спонукає її до творчого самовиявлення, зберігає унікальність і самобутність дошкільного дитинства, забезпечує літичний, безкризовий перехід дошкільника в позицію особистості другого дитинства і водночас віддзеркалює розвивальний характер освіти. Зауважу, що саме цей аспект наступності зовсім відсутній і у БКДО, і ДСПО.

Розглянуті нами чинники наступність, перспективність і спадкоємність це педагогічний аспект неперервності освіти і підготовки дітей дошкільної ланки до процесу навчання в початковій школі. Водночас не можна вести мову про ефективну, повноцінну підготовку дітей до навчання у школі, якщо не враховувати її психологічний аспект, тобто стан внутрішньої готовності дитини до переходу в нову соціальну позицію "школяр", у

новий соціальний освітній простір розвитку "школа". Готовність – це усвідомлений стан організму до сприйняття певної нової діяльності, нової інформації, який запобігає виникненню кризових явищ.

Психологічна готовність дітей до школи, передбачає формування у дітей певного ставлення до школи (як серйозної і соціально-значущої діяльності), тобто відповідну мотивацію навчання, або мотиваційну готовність, а також забезпечення рівня інтелектуального та емоційно-вольового розвитку дитини.

Проблема підготовки дітей до навчання у школі набула надзвичайної актуальності сьогодні у зв'язку з реформування системи освіти в Україні, переходом на навчання з 6 років. У цьому зв'язку надзвичайно небезпечним для здоров'я дітей є перебування в одному першому класі дітей різної вікової категорії від 5 років 9-10 місяців до 7,5 років. З різним ступенем психологічної готовності до навчання, з різним рівнем педагогічної підготовки до школи: діти із сім'ї (що сьогодні становить більшість – 60%), з дошкільних закладів різного типу (державних, приватних, профільних і т. ін.), у яких або зовсім не готували дітей до школи, або готували за елітними програмами.

Недиференційований підхід до дітей, уніфікація їх до загальної категорії "учень", "першокласник", затримує адаптацію дітей до нових шкільних умов діяльності, веде до нервових зривів і кризових явищ.

Ніхто не буде заперечувати, що ще й сьогодні відбувається підміна загального завдання наступності двох перших ланок освіти більш вузькою програмою підготовки дітей до школи; ігноруються закономірності психічного розвитку дитини, вікова сензитивність становлення різних психічних функцій і якісних новоутворень; у дошкільників і молодших школярів відбувається "штучна акселерація", що стимулює недопустиме "дорослішання" дошкільної освіти.

На жаль, підготовка дітей до школи здебільшого зводиться до формування вузько-предметних ЗУНів, що призводять до дублювання змісту, форм і методів шкільного навчання, що не тільки знижує інтерес дітей до навчання, а й зашкоджує їхньому здоров'ю.

Зауважимо, що в масовій практиці наявні різні підходи щодо розуміння здійснення наступності між ДНЗ і початковою школою вихователями, вчителями початкової школи і батьками. А саме: для вчителя початкової школи наступність – це насамперед наявність у дитини перед вступом до школи певної суми знань, умінь, і навичок, учителі не беруть до уваги психологічну готовність. Для вихователів ДНЗ наступність – це насамперед піклування про те, щоб до дітей, які прийдуть до школи, не було б претензій та щоб діти почували себе комфортно, для батьків – нестерпне бажання навчити дитину читати, писати, розв'язувати задачі. А ще й вимоги місцевих органів освіти проводити тестування дітей, які вступають до першого класу, що часом нагадує своєрідне ЗНО.

Розв'язати наявну низку суперечностей, пов'язаних з підготовкою дітей старшого дошкільного віку до школи, можливо, на нашу думку, введенням у систему неперервної освіти проміжної ланки між дошкільною і початковою – передшкільну освіту, яка вже сьогодні ввійшла через широко відчиненні двері в науково-педагогічний обіг багатьох країн.

Передшкільна освіта є обов'язковою для дітей 5-5,5 р. яка може здійснюватися в різних типах дошкільних закладів, у НВК "Дошкільний заклад – початкова школа", у групах п'ятирічок при Центрах розвитку дітей, ЗОШ і т.ін. за єдиними програмами.

Передшкільну освіту розуміємо як проміжну ланку між дошкільною і початковою освітою, яка асоціює спеціальну (засвоєння знань, умінь і навичок), загальну готовність і підготовку дитини до школи з усіма її компонентами, яка відбувається на позитивному, емоційному тлі взаємовідносин педагога і дітей з орієнтацією на особистісно-діяльнісний і комунікативний підходи, які повинні зберегтись і в першому класі.

Передшкільна освіта – цілеспрямований і організований процес і результат розвитку, виховання й навчання дітей старшого дошкільного віку в різних соціальних установах; її метою є створення умов для вирівнювання стартових можливостей дітей із різних соціальних груп і прошарків населення для подальшого їхнього успішного навчання у школі.

Це складова неперервної системи освіти, проміжна ланка між сімейною, дошкільною і початковою освітою; вона виконує функцію контролю за станом фізичного, психічного, розумового, морально-естетичного, емоційно-вольового розвитку дитини перед вступом до школи.

Отже, передшкільна освіта повинна забезпечити легку адаптацію дитини до нового соціального осередка – школи; виступити одним із шляхів вирівнювання стартових можливостей дітей із різних соціальних груп і прошарків населення, розвитку задатків, здібностей дітей до засвоєння нового більш складного матеріалу, сформованість психологічної готовності дітей до школи з усіма її компонентами. За необхідності здійснювати коригування окремих порушень і відхилень у фізичному, психологічному, розумовому, емоційно-мотиваційному і комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей.

Водночас передшкільна освіта не може замінити дошкільну освіту, вона є лише її завершальним етапом, що дозволяє реалізувати принцип неперервності і перспективності дошкільної і початкової ланок освіти.

В останні роки російськими вченими проведено низку досліджень організації передшкільної освіти (Є.І. Зима, С.М. Леніна, М.В. Урбанська та ін.), аналіз яких дозволив виокремити основні завдання дошкільної освіти.

- забезпечення єдиних стартових можливостей дітей дошкільного віку під час вступу їх до першого класу;

- формування психологічної готовності дітей 6 років до навчальної діяльності в школі;

- відхід від регламентованого навчання дітей шкільного типу, домінування провідних діяльностей дітей дошкільного віку (ігрової, художньо-мовленнєвої, комунікативно-мовленнєвої, образотворчої, музичної, театралізованої та ін.);

- формування у дітей допитливості, дослідницьких навичок, активності, творчих та комунікативних здібностей, самостійності, ініціативності і на цій основі – формування умінь учителя.;

- використання різноманітних форм організації занять, їх взаємозв'язок із самостійною діяльністю дітей у повсякденні;

- надання переваги ігровим і наочним прийомам навчання дітей на заняттях;

- залучення батьків до спільної роботи з вихователями в підготовці дітей до навчання в школі.

Кінцевим результатом передшкільної освіти, як це зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти, повинна бути сформована у дітей дошкільна зрілість.

За Т.О. Піроженко, дошкільна зрілість випускника дошкільного закладу передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини 6 років, її готовність до взаємодії з довкіллям; розвиток специфічних видів діяльності дошкільника, які є фундаментальними для дошкільного дитинства та визначають і забезпечують адаптацію дитини до нового соціального статусу – школяра, учня [1].

Нами було визначено компоненти і показники дошкільної зрілості. Опишемо їх.

Особистісно-зорієнтований компонент з показниками:

- усвідомлення дитиною образу "Я", його місця в системі взаємовідносин;

- сформованість базових якостей особистості дошкільника: самосвідомість, самооцінка, самоставлення, самовпевненість, самостійність, ініціативність, креативність, відповідальність і свобода вибору.

Емоційно-ціннісний компонент з показниками:

- емоційна усталеність дитини;

- позитивно-мотиваційна спрямованість на здобуття нових знань, умінь і навичок; установа позитивних взаємовідносин у новому шкільному колективі;

- готовність до набуття нової соціальної позиції "Я учень", "Я школяр".

Операційно-діяльнісний компонент з показниками:

- сформованість знань, умінь і навичок, необхідних для навчання у школі;

– довільність психічних процесів і поведінки;  
– наявність передумов навчальної діяльності (сформованість різних видів компетенцій за БКДО).

Отже, першочерговими завданнями передшкільної освіти вважаємо реалізацію компонентів і показників дошкільної зрілості, які були здійснені під нашим керівництвом у НВК "Школа праці" в м. Херсон.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти// Дошкільне виховання. – №7. – 2012.
2. Богуш А. Маліновська Н. Перші кроки грамоти: перед шкільний вік/ А. Богуш, Н. Маліновська. – К.: Видавничий дім "Слово", 2013 р.
3. Кудрявцев В.Т. Психологія розвитку человека/ В. Т. Кудрявцев. – Рига: "Эксперимент", 1999.
4. Степанова Т.М. Трансформація змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ-ХХ століття)/ Т. М. Степанова. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2011

Богуш А.М.

#### *ПОДГОТОВКА ДЕТЕЙ К ШКОЛЕ В ИЗМЕРЕНИИ ДОШКОЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ*

*В статье представлен анализ проблемы подготовки детей к школе; дана характеристика понятий: "непрерывность образования", "преемственность", "психологическая готовность", "подготовка к школе", "предшкольное образование", "дошкольная зрелость".*

*Ключевые слова: непрерывность, дошкольное образование, начальное образование, дошкольная зрелость.*

Bogus A.M.

#### *THE CHILDREN'S` TRAINING FOR SCHOOL IN DIMENSION OF SCHOOL READINESS*

*The article deals with the analysis of problem children's` training for school. The characteristic of notions 'continuity of education', 'succession', 'training for school', 'psychological readiness', 'school readiness' is represented in it.*

*Key words: succession, preschool education, basic public education, school readiness.*

**УДК 373.2:373.06.004.12**

**Айзенбарт М.М.**

### ***РЕЗУЛЬТАТИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ***

*Статтю присвячено аналізу результатів констатувального експерименту із виявлення рівнів сформованості соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників. У статті висвітлено добір комплексу діагностичних процедур для виявлення рівнів сформованості соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку.*

*Ключові слова: соціально-комунікативна компетенція, критерії сформованості соціально-комунікативної компетенції, рівні сформованості соціально-комунікативної компетенції, серія діагностичних завдань.*

Відомо, що у дошкільному віці формуються основи соціально-комунікативної компетенції дитини: вміння розуміти настрій, потреби і поведінку іншої людини; орієнтуватися у ситуації спілкування та взаємодії. Соціально-комунікативно компетентний дошкільник здатний вибрати адекватну манеру комунікації; вміє попросити про допомогу і